

Jean-Paul Marat

Přesně před 223 lety zemřel Jean-Paul Marat. Nejvíce se proslavil jako krvelačný novinář a autor štvavých pamfletů během Francouzské revoluce. Pochopitelně patřil k jakobínům, tomu nejkrajnějšímu a nejutopičtější rovnostářskému seskupení své doby.

Narodil se v knížectví Neuchâtel, z něhož se dnes stal frankofonním kanton téhož jména v západním Švýcarsku. Jeho rodiči byli francouzská hugenotka Louise Cabrolová a italský imigrant ze Sardinie Giovanni Mara, který v Ženevě konvertoval ke kalvinismu. „T“ si ke svému později přidal až později, aby znělo „francouzštěji.“

Před Ženevou žil jeho otec ve vesnici Boudry, kde pracoval v manufaktuře. Louise a dokonce i malý Jean-Paul zde podle všeho vyvolávali takovou míru nepřátelství, že Giovanni se musel i s rodinou přestěhovat jinam. Následující dopis z roku 1768 adresovaný Jean-Paulově matce leccos naznačuje:

„Madam – ježto jsme v našem městě nepoznali rozeklanějšího jazyka než vašeho a protože jste neblaze proslulá lhářka a šířitelka pomluv... zajistím, aby se o vás dozvěděli i v Ženevě. Už jsem rozeslal dopisy různým lidem, v nichž jsem vykreslil pravdivou podobu vaši i vašich dětí, které se vám tolik podobají... Znovu zopakuji, že jste lhářka s rozeklaným proradným jazykem, bezcharakterní a bezectná žena, kterou všichni nanejvýš oprávněně pohrdají. Váš manžel není o nic lepší – je to pokrytec a licoměrník (fr. *cafard* /ang. *telltale*, pozn. DP).“ [1]

V Ženevě Giovanniho nepřijali na různá učitelská místa, a když ambiciózní Marat zjistil, že pro cizince jsou zde příležitosti značně omezené, odešel v 16 letech z domova hledat štěstí jinde. Když se později ohlížel zpět na svá raná léta, prohlásil, že „v pěti chtěl být ředitelem; v patnácti profesorem; v osmnácti spisovatelem; a ve dvaceti tvůrčím géniem.“ [2]

Jeho prvním místem byla pozice vychovatele u bohaté rodiny obchodníka s otroky Monsieura Nairaca v Bordeaux, kde vydržel dva roky. Poté se vydal do Paříže studovat medicínu, ze studií však odešel. Následně žil v Londýně, kde se prezentoval jako „doktor.“ Spřátelil se s ve Švýcarsku narozenou rakouskou malířkou Královské akademie Angelicou Kauffmanovou, díky níž se dostal do společnosti umělců a architektů v kavárnách čtvrti Soho.

Sžírán touhou po slávě – a s vědomím, že na papíře vlastně není nikým – se pokusil vklouznout do intelektuálních kruhů prostřednictvím spisků o filozofii a politické teorii. Nechal se inspirovat činností radikála Johna Wilkese, nactiutračného novináře, někdejší šířitele

pornografie, psance a bývalého trestance, z kterého se stal konzervatívec. Jeho první dvě eseje, které napsal v Newcastlu, do budoucna mnohé naznačily: „Filozofický esej o člověku“ a lakonicky nazvané „Okovy otroctví: Práce poukazující na kradmé a zločinné snahy vládců zničit svobodu a odhalující hrozné výjevy despotismu.“ Druhá z nich, vydaná roku 1774, se ukázala být trojským koněm, v němž pronikly anglické republikánské myšlenky do Francie. [3]

Přes nedostatky ve formálním vzdělání se Marat ukázal být dosti zdatným lékařem a díky svému článku o vyléčení hnisavého kapavkového zánětu svého přítele získal i doporučitele pro titul MD (doktor medicíny, pozn. DP) z Univerzity v St Andrews. Po návratu do Francie se mu brzy povedlo zajistit královský patronát jako osobní lékař nejmladšího bratra Ludvíka XV., v jehož rámci dostával dva tisíce livrů ročně a apanáž – dost na pohodlné živobytí.

Díky oblibě v královské domácnosti a mezi šlechtou si mohl zařídit i vlastní laboratoř. Vydal další medicínské vědecké práce. Později za Revoluce Marata jeho nepřátelé označovali za kočovného šarlatána, což ale byla pomluva, kterou jeho obhájci snadno přesvědčivě vyvrátili.

Kdyby u vědy zůstal, mohl Marat pokračovat v záslužné práci v oblastech lékařství a fyziky. Naneštěstí se roku 1788 rozhodl plivnout do studánky, z které pil a – nakažen virem radikálního smýšlení – všechno zahodil, aby se ve službě rovnostářským doktrínám zasvětil tvorbě pamfletů a novinové propagandě.

Skuteční hybatelé revoluce však Maratovi nevěnovali náležitou pozornost, a tak se rozhodl vzít celou záležitost do vlastních rukou. Založil list *Le publiciste parisien*, který vydával denně s využitím vlastní tiskárny. O pár dní později se rozmyslel a noviny přejmenoval na *L'Ami du peuple* (Přítel lidu). Zprvu si zachovával zdrženlivý tón, stále ho však ignorovali. Spalovaný rozhořčením hodil opatrnost za hlavu a začal bez zábran šířit štvavé spisky plné invektiv, urážek, uražené ješitnosti, podezřívavosti a podněcování k násilí. Občas dokonce vyzýval i k masovým vraždám. Varování kontrarevolucionářům například formuloval následovně: „Pět nebo šest stovek sražených hlav by zajistilo váš pokoj, svobodu a štěstí.“

Nešetřil nikoho – Neckera, Baillyho, Mirabeaua, Pařížskou komunu, Lafayettea, Ústavodárné národní shromáždění, Legislativní shromáždění, Konvent, emigranty, girondisty a rozhodně ne krále. Svůj postoj shrnul takto:

„Neváhám proti sobě poštvat vládu, knížata, duchovenstvo, šlechtu, parlament, špatně naladěné kraje, *état-majors* žoldácké gardy, radní soudcovského dvora, advokáty, prokurátory, finančníky, spekulanty, znevažovatele, parazity státu a nesčetné zástupy veřejných nepřátel.“ [4]

O vývoji deníku i svého vlastního politického smýšlení přítel lidu Marat domýšlivě napsal:

„...vypuknutí Revoluce jsem – vyčerpán nekonečnými ústrky Akademie věd – přivítal

s nadšením jako příležitost porazit své utiskovatele a nabýt svého náležitého postavení. Do Revoluce jsem se zapojil s už utvořenými ideami, a tak mi nebyly zásady vysoké politiky neznámé. Jelikož jsem ale měl přehnanou důvěru v hurávlastence Ústavodárného shromáždění, překvapila mě jejich malichernost a nedostatek ctnosti. Z přesvědčení, že jim je třeba světla, jsem si začal dopisovat s nejslavnějšími zástupci, hlavně s Chapelierem, Mirabeauem a Barnavem. Jejich zatvrzelé mlčení mi však rychle ukázalo, že jakkoliv skutečně potřebují světlo, o vlastní osvětlení příliš nestojí. Rozhodl jsem se tedy šířit své myšlenky prostřednictvím tisku. Založil jsem *L'Ami du Peuple*. První dva měsíce jsem udržoval tvrdý, ale spravedlivý tón. Mé zklamání z toho, že to nemělo zamýšlený účinek, a rozhořčení z drzosti nevěrných zástupců lidu a prolhanosti veřejných činitelů neustále narůstalo. Proto jsem nakonec uznal za nevyhnutelné vzdát se uměřenosti a nahradit satiru s ironií obyčejnou cenzurou. Míra šířavosti v mé satirě se zvyšovala úměrně se špatnou správou, ničemností jejich záměrů a utrpením lidu. Rozhodně přesvědčen o naprosté zvrácenosti stoupců starého režimu a nepřátel svobody jsem dospěl k závěru, že s nimi lze jednat jedině silou. Znechucen z jejich neustálých piklů jsem si uvědomil, že bez vymýcení viníků jim nikdy nebude konce. Rozhořčoval mě pohled na spolčování zástupců lidu s jeho nejhoršími nepřáteli i na zákony sloužící jedině k tyranizování nevinných, které měly chránit, a tak jsem sdělil svrchovanému lidu, že jelikož se už od svých zástupců ničeho dobrého nedočká, bylo by záhodno, aby sám začal s udělováním spravedlnosti – jak se také několikrát stalo.“

Opakovaně na něj byl vydán zatykač, úřady jeho ilegální plátek znovu a znovu zakazovaly a obsazovaly jeho prostory a Marat se často musel uchylovat do úkrytu, za nějž mu na čas – dosti příhodně – posloužily i pařížské stoky.

Při svých revolučních eskapádách potkal Marat mladou a idealistickou dceru tesaře **Simmone Evrardovou**. Ta mu velkoryse poskytla úkryt ve sklepě rodinného domu a poslala policisty, kteří si pro ničemu přišli, na špatnou adresu. Do uprchlíka – přestože to byl skrček odpudivého vzezření s tělem pokrytým puchýři doprovázejícími lupénku – se zamilovala. Nabízenou přízeň ochotně přijal.

Manželství však trvalo jen asi rok, protože Marata konečně dohnaly jeho hříchy. Mladá girondistka ze zchudlé šlechtické rodiny Charlotte Cordayová pod smyšlenou záminkou zaklepala na dveře jeho bytu, kam ji Marat přes námitky své ženy nechal vpustit. Přítel lidu Marat byl zrovna ve vaně a do patnácti minut se v jeho hrudi skvěl kuchyňský nůž. Přišla si pro něho Smrt, a tak konečně skoncovala se sice krátkou, ale o nic méně zlovolnou kariérou tohoto vražedného maniaka. Před svou smrtí se ale Maratovi povedlo vytvořit příhodné podmínky pro revoluční teror, takže ještě nějakou dobu trvalo, než si mohli Francouzi znovu v klidu vydechnout.

Jacques Louis David –
Maratova smrt

V knize *Biographical Anecdotes of the Founders of the French Republic*, Aldolphus John Marata popsal jako „nevysokého, zvráceného charakteru a odpudivého výzoru. Ve svých *Dějínách francouzské revoluce* o něm Thomas Carlyle psal jako o „nejodpornější sazemi čpící pijavici.“ Stanley Loomis v díle *Paris in the Terror* jej pak vylíčil jako muže „ohánějícího se rukama na všechny strany... se slepou zuřivostí šílence.“ Historička Nesta Websterová si všimla

„Maratovy podoby se zlomyslnými trpaslíky, které člověk potkává v jeho rodném Švýcarsku. Necelý metr a půl vysoký, se zrudnou hlavou, přeraženým nosem zvrhlíka a kůži připomínající zažloutlý pergamen nebyl vzhled ‚Přítele lidu‘ jen odpudivý, ale takřka nepřírozený. Jeho portrét vystavený v muzeu Camavalet není zpodobněním lidské bytosti, ale ‚elementu;‘ zhmotnění ryzího zla vycházejícího odněkud z vnější temnoty a prázdnoty. Jeden jeho známý o něm řekl: ‚Fyzicky měl Marat žhnoucí oči a divoký pohled hyeny; jako u hyeny byl jeho zrak neustále roztěkaný a dychtivý; jeho pohyby byly prudké, krátké a trhané; neustálý neklid dodával jeho svalům i rysům jakési křečovitosti, která se projevovala i v jeho chůzi – nechodil, ale poskakoval. Takový byl tedy člověk jménem Marat.‘“ [5]

Přesto vyvolala zpráva o jeho smrti vlnu plačtivého zármutku, ne nepodobnou týdnům po smrti princezny Diany o dvě století později. Jeho srdce bylo vyjmuto z těla, nabalzamováno a umístěno do urny na oltáři vybudovaném na jeho počest. Jacques-Louis David mu zajistil nesmrtelnost vysoce idealizovaným obrazem *Maratova smrt*, na němž přikrášlil lupénkou postiženou kůži svého hrdiny. David měl na starosti také vystrojení pohřbu, kde přednesl smuteční řeč i markýz de Sade. Na pamětní desce jeho hrobky je vyveden nápis „Unité, Indivisibilité de la République, Liberté, Égalité, Fraternité ou la mort“. Udělali z něj takřka světce a jeho busty v mnoha zrušených pařížských kostelích nahradily kříže.

DÉLSKÝ POTÁPĚČ

Nadšení však nemělo dlouhého trvání. Už v roce 1795 byla jeho pověst v troskách, jeho ostatky odstraněny z panteonu a jeho busty i sochy zničeny. V sovětském Rusku se však těšil oblibě – ostatně proč ne? – a bolševici po něm pojmenovali bitevní loď. Nadšení však postupně opadlo i tam, a tak už v roce 1943 Maratovo jméno seškrábali z lodního trupu a nahradili ho původním názvem.

Poznámky:

[1] Ernest Belfort Bax, „Marat’s Early Years,“ *Jean-Paul Marat: The People’s Friend*.

[2] Jean-Paul Marat, *Journal de la République française* č. 98.

[3] Rachel Hammersley, „Jean-Paul Marat’s *The Chains of Slavery* in Britain and France, 1774-1833,“ *Historical Journal* Roč. 48, č. 3 (2005).

[4] Bax, „Marat as Revolutionary Pamphleteer and Journalist,“ *Jean-Paul Marat*.

[5] Nesta Webster, *The French Revolution* (London: Constable, 1919)

Doporučená četba:

Thomas Carlyle, *The French Revolution* (London: Chapman Hall, 1837)

Stanley Loomis, *Paris in the Terror: June 1793 – July 1794* (Philadelphia: Lippincott, 1964)

Nesta Webster, *The French Revolution* (London: Constable, 1919)

Medailonek Alexe Kurtagiće *Forgetting Jean-Paul Marat (24 May 1743 – 13 July 1793)* původně vyšel na jeho stránkách 13. července 2014.